

คติสัญลักษณ์ในการตกแต่งพุทธสถานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม:
กรณีศึกษาวัดป่าศรีคุณาราม ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี
Symbols for Decorating Buddhist Places to Promote Cultural Tourism:
A Case Study of Wat Pa Sikunaram, Ban Cheet Subdistrict, Ku Kaew
District, Udon Thani Province

กวินรัตน์ สุวรรณภักดี¹ สิทธิศักดิ์ จำปาแดง²
Kawinrat Suwannaphakdee, Sittisak Champadaeng

บทคัดย่อ(Abstract)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ไว้เพื่อ 1) ศึกษาประวัติพัฒนาการการพุทธสถานท้องถิ่นวัดป่าศรีคุณาราม 2) ศึกษาคติสัญลักษณ์และองค์ประกอบในการประดับตกแต่งพุทธสถาน 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดป่าศรีคุณาราม ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 80 คน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ จำนวน 10 คน 2) ผู้ปฏิบัติ จำนวน 30 คน 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 50 คน วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่กำหนดไว้ในกรอบการวิจัย นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดป่าศรีคุณารามสังกัดคณะธรรมยุตมีแนวทางการปฏิบัติด้านสมณะและวิปัสสนาตามแบบหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต สมัยที่ท่านยังมีชีวิตแนะนำให้พระผู้เป็นศิษย์ถือธุดงค์เข้าวัดเป็นหลักท่องเที่ยวไปตามป่าเขา แต่สถานที่ใดพิจารณาจึงพักปฏิบัติต่อชาวบ้านเมื่อเกิดศรัทธานิมนต์ให้อยู่ประจำจึงสร้างวัดที่ถาวร ภายหลังท่านได้มรณภาพลงผู้เกิดศรัทธาจึงได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานและเป็นที่เก็บรักษาอัฐิธาตุ อัฐบริวารเครื่องใช้จัดแสดงให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ นับจากนั้นมาเมื่อลูกศิษย์ของพระเถระอาจารย์ก็นิยมสร้างกันต่อเนื่องมาวัดก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2494 วัดได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง 2) คติสัญลักษณ์ที่ใช้ประดับตกแต่งพุทธสถานเป็นงานร่วมสมัย ประกอบไปด้วย กุฏิ ศาลาการเปรียญ พระธาตุ ชุมประตู่โขง สถาปัตยกรรมดังกล่าวได้นำเอาเรื่องราวทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่นโดยวิธีการเขียนภาพจิตรกรรม ประติมากรรม และการจัดส่วนไม้ประดับที่โดดเด่น 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยววัดควรพิจารณาให้ความสำคัญในด้านสถาปัตยกรรมที่ถูกประดับตกแต่งด้วยคติสัญลักษณ์โดยให้

Received: 2022-06-15 Revised: 2022-10-24 Accepted: 2022-12-06

¹สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Cultural Science, Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University. Corresponding Author e-mail: srijampa_nakhon@hotmail.com

²คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม Faculty of Fine-Applind Arts and Cultural, Mahasarakham University

ความหมายและดูแลให้สวยงามเสมอ วัดควรมีการเชิญชวนให้ประชาชนเข้ากิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และควรมีการดูแลไม้ดอกไม้ประดับรอบบริเวณพระธาตุและบริเวณอื่นเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนแก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม โดยสรุปงานวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้

คำสำคัญ(Keywords): คติสัญลักษณ์; การตกแต่งพุทธสถาน; ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this study were to 1) Study the history and development of local Buddhist sites at Wat Pa Sikunaram. 2) Study the motto, symbols and elements in decorating the Buddhist place. 3) Study the guidelines for cultural tourism promotion of Wat Pa Srikunaram. The researcher used a qualitative research methodology to study the data from the documents and the field. 80 informants consisted of 1) a group of knowledgeable people of 10 people 2) a group of practitioners of 30 people 3) a group of general informants of 50 people analyzed the content according to the issues defined in the research framework. The results of the study were presented by descriptive analysis. 1) Key Informants 8 people 2) Casual Informants 8 3) General Informants 60 people; Data from documents and fieldwork were analyzed and presented by means of descriptive analysis. The results are as follows. 1) Wat Pa Si Khu Naram, affiliated with the Faculty of Dhammayut, has a guideline for calmness and introspection according to the style of Luang Pu Man Phurithatto. When he was still alive, he advised his disciples to go on a pilgrimage to the temple as the main travel guide in the forests. But any place that considers it, therefore stays and treats; Villagers were invited to stay permanently and built a permanent temple. After his death, the believers built a museum building to present the history and preserve the relics. Attabikhan utensils are displayed for interested parties to learn. Since then, when the disciples of Phra Thera Achan have continued to create Established in 1951, the temple has continued to evolve. 2) The symbols used to decorate Buddhist places are contemporary works, consisting of a cloister, a pavilion, relics, a Mekong arch. The architecture draws on religious stories and local traditions through its distinctive paintings, sculptures and ornamental arrangements. 3)The promotion of temple tourism should consider the importance of architecture decorated with symbolism, giving meaning and keeping it always beautiful. Temples should regularly invite people to participate in activities and flower decorations around the relics and other areas should be taken care of as a resting place for visitors. In conclusion, this

research can be used as a data for the development of temples to become tourist attractions.

Keywords: Symbols; Decorating Buddhist Places; Cultural Tourism

บทนำ (Introduction)

พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากปักฐานในดินแดนประเทศไทยตั้งแต่อดีตผ่านมานั้นทำให้ได้เห็นพัฒนาการในหลายๆด้านผ่านยุคสมัยเรื่อยมา โดยเฉพาะการสร้างพุทธสถานสำคัญให้มีความโดดเด่นและสวยงาม เนื่องจากถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นศูนย์รวมแนวคิดและปรัชญา ในการสร้างสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารทางศาสนานั้นต้องยกระดับความสำคัญให้สูงกว่าสิ่งอื่น (ทิน พันธ์ นาคะตะ, 2529) นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างงานประติมากรรมการตกแต่งอาคาร สถาปัตยกรรมนั้นด้วยการผนวกเอาความคิดและคติความเชื่อทางพุทธศาสนามาถ่ายทอดออกเป็นรูปธรรม พัฒนาการของการสร้างพุทธสถานและประติมากรรมประดับตกแต่งพุทธสถานในประเทศไทยได้มีมาเป็นลำดับยุคสมัย เช่น ทวารวดี ศรีวิชัย และลพบุรี สุโขทัย ล้านนา อยุธยา และรัตนโกสินทร์

ศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม ชุมชน ชาวพุทธหรือที่เรียกกันว่าพุทธสถาน มีอาคารสถานที่ต่างๆสร้างขึ้นภายในบริเวณเดียวกันมีกำแพงล้อมรอบกำหนดเขตที่แน่นอน ประกอบไปด้วย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สิม่า หอไตร ศาลา การเปรียญ และกุฏิ เป็นต้น วัดในประเทศไทยมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ของแต่ละภูมิภาคของประเทศมีลักษณะและขนาด ฐานะ และอยู่ท่ามกลางชุมชนที่แตกต่างกัน แต่วัดทำบทบาทหน้าที่รักษาและดำรงไว้ซึ่งหลักการของพุทธศาสนาเป็นวัดที่มีความสะอาด สว่าง และสงบ ตามหลักไตรสิกขา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการวัดให้ถูกต้องและเหมาะสม โดยผู้นำคือเจ้าอาวาสร่วมกับพระเถระในวัดและประชาชนวัดวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่ต้องนำหลักวิชาการและหลักการปฏิบัติมา ผสมผสานกันอย่างลงตัวและถูกต้อง สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เกิดขึ้น (วิชัย แข่งขัน, 2539) คนไทยมีความผูกพันกับวัดเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะวัดเป็นสถานที่หล่อหลอม อบรม ให้การศึกษาทั้งด้านจริยธรรม ศีลธรรม และเป็นที่พบปะของประชาชนในระดับท้องถิ่น และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีตนั้นก็มีการเกี่ยวพันกับวัดและพระสงฆ์เป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่าวัดและชาวบ้านต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันจนไม่สามารถจะแยกออกจากวิถีชีวิตได้ (พระมหาชัยนาท อรรถบุตร, 2542) วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแหล่งรวมงานศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง และความรู้สาขาต่างๆ นับเป็นมรดกล้ำค่าและเสมือนเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย (รสิกา อังกูร, 2544) วัดจึงเป็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต (2541) กล่าวว่า การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจเป็นศูนย์รวมความร่วมมือ อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเป็นที่ประกอบพิธีกรรมพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้ และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา นอกจากนี้ ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง (2544) กล่าวถึงการจัดอุทยานการศึกษาในวัดมีจุดประสงค์ ดังต่อไปนี้ 1) จัดและพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่เสนาสนะของวัด ให้เป็นอุทยานการศึกษา โดยเน้นบริเวณวัดให้สะอาด ร่มรื่น สวยงาม สงบ 2) มีบริเวณสถานที่ที่มีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ดี เอื้อต่อการเข้ามาใช้บริการของประชาชน 3) ส่งเสริมและพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ให้บริการความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลและเกิดความเข้าใจที่ดีแก่ประชาชนในชุมชน 4) ให้การศึกษาตามอัธยาศัย โดยการเรียนรู้จากจะอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิทยาการชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในชุมชนมาเป็นองค์ประกอบในการเรียนรู้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูมิประเทศภายในมีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะใหญ่ 2 แอ่ง คือ แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช ลำน้ำส่วนใหญ่จะไหลจากที่สูงในเขตเทือกเขาภูพานลงมาทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือไปออกแม่น้ำโขง ลำน้ำสำคัญได้แก่ ลำน้ำโม่ง ลำน้ำห้วยหลวง ลำน้ำสงคราม ลำน้ำคำและลำน้ำพุง เป็นต้น (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2546) ในบริเวณแอ่งสกลนคร มีพื้นที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือที่ราบลุ่มหนองหานน้อยกุ่มกาวปี ถือเป็นส่วนหนึ่งของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาตั้งแต่บรรพกาล จากความเจริญรุ่งเรืองทางโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นตัวก่อกำเนิดงานศิลปวัฒนธรรมมีการวัดและวัดพุทธธรรมทางศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก พื้นที่บริเวณบ้านจิต อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธาณินั้นเกี่ยวข้องกับอารยธรรมบ้านเชียง ดังปรากฏในศาสนสถานสำคัญในวัฒนธรรมขอมคืออโรคยาศาลา หรือที่เรียกว่ากู่แก้วบ้านจิต ทำให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส ในศาสนสถานนั้น ในขณะเดียวกันในพื้นที่สังคมปัจจุบัน ได้เกิดวัดป่าศรีคุณารามที่ได้ก่อสร้างพุทธสถาน คือองค์เจดีย์อันเป็นการสร้างขึ้นเพื่อเคารพบูชาและมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสารีริกธาตุอันเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากอินเดีย ทางวัดและศรัทธาของผู้คนจึงมีการก่อสร้างเจดีย์ที่มีรูปทรงของอีสาน มีการประดับตกแต่งทั้งภายนอกและภายใน ด้วยงานจิตรกรรม ประติมากรรม โดยใช้คติสัญลักษณ์ตามความเชื่อทางพุทธศาสนาและท้องถิ่นในการประดับตกแต่งอาณาบริเวณโดยมีคติสัญลักษณ์ที่ถูกจินตนาการขึ้นอย่างงดงามมีคุณค่าจิตใจอันเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้คนทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ได้เข้ามาสักการบูชา นั้นมีความสำคัญในการสื่อถึงวัฒนธรรมความเชื่อที่สืบทอดกันมาในสังคม ครั้นนี้จึงมุ่งศึกษาคุณค่าของงานพุทธศิลป์ซึ่งมีสำคัญเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษาประวัติพัฒนาการการพุทธสถานท้องถิ่นวัดป่าศรีคุณาราม

2. เพื่อศึกษาคติสัญลักษณ์และองค์ประกอบในการประดับตกแต่งพุทธสถาน วัดป่าศรีคุณาราม

3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดป่าศรีคุณาราม ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1.รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องคติสัญลักษณ์ในการตกแต่งพุทธสถานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัดป่าศรีคุณาราม ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ได้กำหนดวิธีวิจัยไว้ดังนี้

2.กลุ่มเป้าหมาย ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 80 คน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ จำนวน 10 คน 2) ผู้ปฏิบัติ จำนวน 30 คน 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 50 คน

3.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบการสำรวจ แบบการสังเกต แบบสัมภาษณ์และแนวทางการสนทนา

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ทำการรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ระยะเวลา พ.ศ. 2564 - มีนาคม 2565

5.การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ประวัติพัฒนาการการพุทธสถานท้องถิ่นวัดป่าศรีคุณาราม ธรรมยุติกนิกายเป็นคณะหนึ่งของพระสงฆ์ในประเทศไทยเป็นฝ่ายวิปัสสนาธุระตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยพระวชิรญาณเถระ หรือเจ้าฟ้ามงกุฎ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และเมื่อถึงรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก วัดบวรนิเวศวิหารเป็นวัดธรรมยุติกแห่งแรก เมื่อมีวัดมากขึ้นต่อมาได้ขยายสู่ภูมิภาค สำหรับพระสงฆ์ชาวอีสานคือ ท่านติ พนธุโล ที่มีโอกาสเดินทางไปศึกษาที่กรุงเทพฯ ต่อมาได้เดินทางกลับมายังหัวเมืองอุบล เพื่อมาชักชวนพระสงฆ์ในท้องถิ่นเข้ามาเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมยุติกนิกาย พระปารุปลำคัญที่มีลูกศิษย์และแพร่กระจายสร้างวัดทั่วภาคอีสานคือ พระครูวินัยธร หรือที่นิยมเรียกว่า "หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต" โดย

วางแผนทางในการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนาตามหลักธรรมสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน

วัดประวัตินิพัทธคณาภิธานามก่อตั้งในบริเวณที่เคยเป็นป่าดงดิบ ผู้คนสมัยก่อนเชื่อว่ามีผีคู่ไม่สามารถครอบครองพื้นที่ได้ สมัยต่อมาผืนป่าถูกบุกรุกแผ้วถางทำกินและตั้งชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2494 พระอาจารย์มหาวันดี สุวณโณ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ได้หาหรือญาติโยมเพื่อหาสถานที่แห่งใหม่สร้างวัดและมณฑิเลือกพื้นที่เหล่าปลาผาสร้างวัดปาศรีคุณรัตนาราม ปี พ.ศ. 2500 เปลี่ยนชื่อเป็น วัดปาศรีคุณาราม ชาวบ้านได้นิมนต์พระอาจารย์บุญเกิด ยุตตธมโม มาช่วยพัฒนาวัดจนรุ่งเรือง ปี พ.ศ. 2518 พระอาจารย์บุญเกิด ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูชั้นสัญญาบัตรที่ พระครูวิสุทธิธรรมสุนทร ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดปาศรีคุณาราม ได้มีโครงการก่อสร้างพระมหาเจดีย์มงคล วัดมีความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

2. คติสัญลักษณ์และองค์ประกอบในการประดับตกแต่งพุทธสถาน วัดปาศรีคุณารามจากการศึกษามีคติสัญลักษณ์ในการประดับตกแต่งพุทธสถานดังนี้

การสร้างกุฏิถือนิพัทธคณาภิธานกำหนดไว้ในพระวินัยสมัยเริ่มก่อตั้งวัดชาวบ้านช่วยกันสร้างกุฏิชั่วคราวเมื่อมีพระสงฆ์สามเณรและฆราวาสเข้ามาปฏิบัติธรรมมาซึ่งจึงได้สร้างกุฏิจึงได้สร้างเป็น 3 ประเภท 1) กุฏิเดี่ยว เป็นกุฏิชนิดที่มีพระภิกษุอยู่อาศัยเพียงรูปเดียวโดยเฉพาะเจ้าอาวาสและพระเถระผู้ใหญ่ 2) กุฏิแถวเป็นกุฏิเดี่ยวแต่ต่อเรียงติดกันหลายห้องมีลานเล่นให้เดินติดต่อกันไว้สำหรับพระภิกษุจำนวนมากหรือมาแวะพักรวมทั้งผู้มาปฏิบัติ 3) คณะกุฏิเป็นชนิดเกาะหม่ออยู่รวมกัน โดยทำเป็นกุฏิแถวล้อมสองด้านหรือสี่ด้านมีห้องฉ้นห้องรับแขกเป็นกุฏิรับรองพระเถระผู้ใหญ่ คณะลักษณะกาตตกแต่งของกุฏิวัดปาศรีคุณารามสร้างแบบเรียบง่ายไม่นิยมประดับลวดลายมีเพียงรูปภาพพระคณาจารย์

ศาลาการเปรียญท้องถื่นอีสานเรียกว่า หอแจก จึงเป็นอาคารในวัดที่เป็นอาคารที่ใช้ประโยชน์ทั้งในทางพิธีกรรม เช่น การทำบุญ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะทั่วไปของประชาชนในพื้นที่นั้นศาลาการเปรียญจึงสร้างกันอย่างใหญ่โตเพราะเป็นที่รองรับพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญ ศาลาการเปรียญของวัดปาศรีคุณารามมีการสร้างแบบร่วมสมัยเน้นความงามและประโยชน์การใช้งาน การประดับตกแต่งส่วนใหญ่มีภาพพระเถระผู้ใหญ่สายกรรมฐานและพระพุทธรูปที่ว่างตามที่แตกต่างกันของอาคาร รอบอาคารประดับไม้กระถาง

พระอุโบสถ ส่วนใหญ่หลังคาสูงแบบบ้านเรือนไทย นิยมสร้างบ้านชั้นเดียวติดกับพื้นยกพื้นสูงขึ้น อุโบสถ ถือเป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำสังฆกรรมซึ่งแต่เดิมในการทำสังฆกรรม ที่กำหนดขอบเขตพื้นที่สังฆกรรมโดยการกำหนดตำแหน่ง "สีมา" เท่านั้น แต่ในปัจจุบันจากการมีผู้บวชมากขึ้น อีกทั้งภายในพระอุโบสถมักประดิษฐานพระประธานที่เป็นพระพุทธรูป เขตแดนที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้แก่สงฆ์เป็นพิเศษ เรียกว่า วิสุคามสีมา ก่อนที่จะมาเป็นโบสถ์ที่ถูกต้องตามพระวินัยจะต้องมีสังฆกรรมที่เรียกว่าผูกสีมา หรือผูกพัทธสีมา ก่อน ส่วนคำว่า "พัทธสีมา" มี หมายถึงเขตหรือแดนที่กำหนดไว้สำหรับทำสังฆกรรมของสงฆ์ อุโบสถวัดปาศรีคุณารามสร้างตามแบบอย่างของภาคกลาง

การสร้างพระธาตุ พระอาจารย์ประจักษ์ ฐิริปัญโญ เจ้าอาวาสวัดป่าศรีคุณาราม ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี ผู้ดำริการจัดสร้างพระมหาเจดีย์มงคล พระบรมสารีริกธาตุ (ส่วนพระจักขุธาตุ) เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนพระจักขุธาตุพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุทั้งหลาย ร่วมกับคณะเจ้าภาพศิษยานุศิษย์ทุก ๆ ท่านใช้เวลาก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2558 โดยได้ออกจากพระธาตุล้านช้างพระธาตุในรูปแบบต่างๆทั้งแบบบัวเหลี่ยมแบบสี่เหลี่ยม บัวเหลี่ยมแบบแปดเหลี่ยม บัวเหลี่ยมแบบย่อมุม บัวเหลี่ยมแบบมีซุ้ม ทรงบัวเหลี่ยมที่ตั้งอยู่บนฐานสูงซ้อนกันแบบพระธาตุพนม

การสร้างประติมากรรม พระพุทธรูปเป็นคติสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้า ประวัติการสร้างพระพุทธรูปบูชาปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุหลวงจีนฟาเทียน เมื่อราว พ.ศ.950 ปรากฏในตำนานพระแก่นจันทน์ หลักฐานคติการสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นครั้งแรกที่แคว้นคันทารราช ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ในสมัยของพระเจ้ากนิษณะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ พ.ศ. 663 – 705 พระพุทธรูปคติการสร้างพระพุทธรูปในอินเดียได้รับอิทธิพลจาก กรีก เมื่อ พระพุทธศาสนาได้แพร่เข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยจึงได้รับอิทธิพลนี้ด้วยแต่มีการส่งเสริมไปในแต่ละท้องถิ่น

คติสัญลักษณ์การสร้างพระพุทธรูปปางสมาธิหรือปางตรัสรู้ที่แสดงถึงพระพุทธรูปอยู่ในพระอิริยาบถประทับนั่งสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองวางหงายซ้อนกันบนเพลาดักพระหัตถ์ขวาทับพระหัตถ์ซ้าย พระชงฆ์ ข้างขวาทับพระชงฆ์ซ้ายความเป็นมาของปางสมาธิหรือปางตรัสรู้ พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระธาตุสร้างจากศิลาขาวเป็นพุทธศิลป์แลสุโขทัย พระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นคติสัญลักษณ์ที่แสดงถึงประวัติเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าทรงสามารถชนะพระยามารที่ยกพลมาผจญพระองค์ และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแสดงสัญลักษณ์โดยวางพระหัตถ์ขวาเหนือพระชานู นิ้วพระหัตถ์ชี้ลงสู่พระธรณีเป็นกิริยาเรียกพระแม่ธรณีขึ้นมาเป็นพยานในพระบารมี การบูชาพระพุทธรูปองค์นี้ จึงบูชาเพื่อชัยชนะทั้งทางโลกและทางธรรม ในทางโลกคือชัยชนะเหนือศัตรู ทางธรรมคือชัยชนะเหนือกิเลสทั้งปวง พระพุทธรูปที่ประดิษฐานในมณฑปเป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านช้าง คติสัญลักษณ์การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องสันนิษฐานว่ามีหลายคติ เช่น พระพุทธเจ้าเคยเป็นเจ้าชายมาก่อน จึงมีศักดิ์ที่สามารถทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิราชได้ หรือเชื่อว่า พระพุทธเจ้าเปรียบได้กับพระจักรพรรดิราชาธิราช คือเป็นพระราชแห่งพระราชทั้งหลาย นอกจากนี้ยังมีคติเรื่องชมพูบดีสูตร กล่าวคือพระพุทธเจ้าทรงเนรมิตพระองค์ทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิเพื่อสั่งสอนพญามหาชมพู รวมทั้งหมายถึงพระศรีอารยเมตไตรย หรือพระอนาคตพุทธเจ้า พระแก้วทรงเครื่องในบุษบกสร้างเลียนแบบเครื่องทรงพระพุทธรูปมหาเมธีรัตนปฏิมากรที่ประดิษฐานอยู่ คติสัญลักษณ์การสร้างพระพุทธรูปปางประทานพร คือ พระพุทธรูปที่มีการแสดงพระกรขวาในท่าทางยื่นไปด้านหน้าและหงายฝ่าพระหัตถ์ลง มีความหมายถึง การอวยพร ให้ความเป็นสิริมงคล มีการสรรสร้างการประทับยืนทรงเครื่องและเพิ่มเติมประภามณฑลปัจจุบันนิยมสร้างทั่ว คติสัญลักษณ์พระพุทธรูปปางนาคปรกและพระเครื่องในลักษณะการที่เรียกว่า เป็นชื่อเรียกพระพุทธรูปลักษณะนั่งสมาธิ และมีพญานาคแผ่หัวเป็นพนักพิงปกป้องฝน คติสัญลักษณ์พระพุทธรูปปางห้ามพระญาติแย่งน้ำในสมุทร บ้าง เรียกว่า ปางห้ามญาติ บ้าง ตามนัยนี้เรื่องพระพุทธรูปปางห้ามพระ

ญาติ เป็นพระพุทธรูปยืนยกพระหัตถ์ 2 ข้าง คติสัญลักษณ์พระพุทธรูปปางลีลา เป็นพระพุทธรูปมีลักษณะกำลังก้าวพระบาท ตามตำนานเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

คติสัญลักษณ์สร้างรอยพระพุทธรบาท ความเชื่อและการนับถือบูชารอยเท้า หรือรูปฝ่าเท้า ของมนุษย์ผู้มีความความศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งของเทพเจ้านั้น มีมาในประเทศอินเดียตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏอยู่ในทั้งศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน และศาสนาพุทธ โดยศาสนิกชนในแต่ศาสนานั้น ต่างก็อ้างว่ารูปรอยต่าง ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาตินั้น รอยพระพุทธรบาทนิยมสร้างในอินเดียมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะในสมัยแรกยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูป จะมีการสร้างสัญลักษณ์อย่างอื่น เช่น รอยพระบาท รอยพระหัตถ์แทน สำหรับดินแดนไทยและภาคอีสานมีการสร้างไว้ทั้งบนผิวดินของแผ่นหิน การหล่อด้วยโลหะมีการสร้างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

สัตว์ในเทพนิยายคติสัญลักษณ์นาค หรือ พญานาค งูใหญ่มีหงอน แห่งความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ ความมีวาสนา และนาคยังเป็นสัญลักษณ์ของบันไดสายรุ้งสู่จักรวาล นาคเป็นเทพเจ้าแห่งท้องน้ำบางแห่งก็ว่าเป็นเทพเจ้าแห่งฟ้า ตำนานความเชื่อเรื่องพญานาคมีความเก่าแก่มาก ชาวอินเดียได้จึงนับถือ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีตำนานเรื่องพญานาคอย่างแพร่หลาย ชาวบ้านในภูมิภาคนี้มักเชื่อกันว่าพญานาคอาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง หรือเมืองบาดาล ลักษณะของพญานาคตามความเชื่อในแต่ละภูมิภาคจะแตกต่างกันไป ชาวไทยกับคติสัญลักษณ์เกี่ยวกับนาคพบมากในงานจิตรกรรม ประติมากรรม และหัตถกรรม นาคเป็นส่วนประกอบที่สำคัญทางสถาปัตยกรรม

คติสัญลักษณ์หงส์เป็นสัตว์ในจินตนาการของกวี เป็นนกใหญ่ รูปร่าง สวยงาม เสียงไพเราะ มีลีลาการเดินงามสง่า ตามคติพราหมณ์ หงส์เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าสามองค์ ได้แก่ พระวรุณ พระพรหม และพระสุรัสวดี ในวรรณคดีสันสกฤต ได้กล่าวถึงความสามารถของหงส์ ที่บินได้ไกลและเร็วมาก เสมอกับครุฑ หงส์ เป็น นกเทพตระกูลชั้นสูง เป็นจ้าวแห่งวิหค มีความสง่างาม รูปร่างสวยงาม เสียงร้องไพเราะ เป็นพาหนะของพระพรหม และเป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ หงส์ คือ การเริ่มต้นใหม่ที่ตีความโชคดี มีความสุข อายุยืน

คติสัญลักษณ์ครุฑ เทพปกรณัมของครุฑในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นสัญลักษณ์สำคัญเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของไทยก็มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ด้วยว่าไทยเราได้รับลัทธิเทวราชของอินเดียที่ถือว่าพระมหากษัตริย์คืออวตารของพระนารายณ์ ดังนั้น ครุฑซึ่งเป็นผู้มีฤทธิ์มากและเป็นพาหนะของพระนารายณ์ จึงเป็นสัญลักษณ์แทนพระมหากษัตริย์ ดังที่ปรากฏอยู่ในดวงตราหรือพระราชลัญจกรประจำพระองค์ ประจำแผ่นดิน ประจำราชวงศ์ และประจักษ์กาล ใช้ตราครุฑเป็นพระราชลัญจกรสำหรับประทับหนังสือราชการแผ่นดินที่เป็นพระบรมราชโองการ และใช้พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประทับหนังสือราชการแผ่นดินมาแต่โบราณกาล

คติสัญลักษณ์กิ้งกือ เป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ ร่างกายท่อนบนเป็นมนุษย์ ท่อนล่างเป็นนก มีปีกบินได้ ตามตำนานเล่าว่าอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เชิงเขาไกรลาศ นับเป็นสัตว์ที่มีปรากฏในงานศิลปะของไทยมาก ส่วนในวรรณคดีไทยก็มีการอ้างถึงกิ้งกือด้วยเช่นกัน กิ้งกือมีต้นกำเนิดที่แท้จริงเป็นมาอย่างไรมันยังไม่พบตำราไหนกล่าวไว้ชัดเจน แต่ในทหะประวัติของพระพุทธรูปกล่าวไว้ว่า เมื่อท้าวอิลราชประพาสาแล้วหลงเข้าไปในเขตหวงห้ามของพระศิวะนั้น ท้าวอิลราช และบริวารถูก

สาปให้แปลงเพศเป็นหญิงทั้งหมด ต่อมานางอิลลา คือ ท้าวอิลราชถูกสาป และบริวารที่มาเล่นน้ำอยู่ใกล้อาศรมของพระพุท เมื่อพระพุทเห็นนางเข้าก็ชอบ รับนางเป็นชายา และเสกให้บริวารของนางกลายเป็น กินรี โดยบอกว่าจะหาผลาหารให้กิน และจะหากิมบุรุษให้

คติสัญลักษณ์ดาวเพดาล คนโบราณเชื่อว่าการดำเนินชีวิตมนุษย์จะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงตามการโคจรดาวบนท้องฟ้า นอกจากนี้สิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญคือโลกและดวงอาทิตย์เกิดการโคจรไปพร้อม ๆ กันกับกลุ่มดาวที่วางจนกระทั่งชีวิตมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงทางดีบ้าง เส้นทางของอาทิตย์โคจรเข้าสู่กลุ่มดาวใด จะพยากรณ์เรื่องราวโรคร้ายที่อาจเกิดกับเจ้าราศี และมีคำเตือนภัยคำแนะนำกำกับพร้อม ในทางโหราศาสตร์ของอินเดียได้จินตนาการให้มีเทพเจ้าประจำดวงดาว ดาวจึงเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์ที่นำตกแต่งสถาปัตยกรรมด้วย

คติสัญลักษณ์เทพพนม เทพ หรือ เทวดา เป็นคำที่คนไทตีกดำบรรพ์รับอิทธิพลวัฒนธรรมขมภูทิวปมาใช้ก่อนรับวัฒนธรรมอินเดียคนไทตีกดำบรรพ์คงจะเรียกเทวดาที่อยู่สวรรค์ ชาวไทยพบเห็นอยู่ทั่วไปแทบจะทุกหนแห่ง ตั้งแต่ศาลพระภูมิในบ้าน วัด ราชวัง เทวดาประนมมือ จะเป็นการเขียนเพียงครึ่งองค์ หรือเต็มองค์ แต่ถ้าประกอบบลดลายเข้าเป็นทรงพุ่มเมื่อใด ก็เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพนม" ถ้าเป็นภาพเขียนทั้งองค์ในท่ายืนประนมมืออยู่ตามผนัง ภายในพระอุโบสถหรือหอพระ โดยเขียนนั่งเรียงกันเป็นแถวเรียกว่า "เทพชุมนุม" ถ้าเป็นภาพเทพนมทำยืนที่บานหน้าต่างพระอุโบสถ พระที่นั่ง หอพระ หอไตร อันหมายถึงเทพารักษ์ ซึ่งมีหน้าที่อภิบาลรักษาสถานที่ หรือปูชนียวัตถุนั้นเรียกว่า "เทพนมทวารบาล" เมื่อสร้างงานศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งมาส่วนหนึ่งมักจะมีเทพพนมประกอบ

คติสัญลักษณ์เกี่ยวกับดอกไม้สวรรค์ เชื่อหรือไม่ว่ามันคือดอกไม้ที่อยู่บนสรวงสวรรค์ หรือเป็นดอกไม้ของเหล่าเทวดา มันคือหนึ่งในห้าของดอกไม้สวรรค์ที่มีอยู่บนชั้นดาวดึงส์ อันประกอบด้วย (ปาริชาติ) ลพพฤษ์ มณฑารพ หริจันท์ และสันดาน ปาริชาติเมื่อบานเต็มที่แล้วเทวดาชั้นดาวดึงส์

สมัยนั้นอริยสาวกเปรียบเหมือนปาริชาติของเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีใบเหลือง สมัยใด อริยสาวกปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดุ ออกบวชเป็นบรรพชิต สมัยนั้นอริยสาวกเปรียบเหมือนปาริชาติของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ตามตำนานพระพุทธศาสนาเมื่อพระพุทธเสด็จดับขันธปรินิพพาน เหล่าเทวดานางฟ้าได้โปรดดอกไม้สวรรค์เพื่อบูชาพระพุทธองค์งานศิลปะทางพระพุทธศาสนาจึงนิยมสร้างดอกไม้ชนิดนี้

คติสัญลักษณ์ในภาพจิตรกรรม

ภายในองค์พระองค์พระธาตุได้มีการเขียนภาพทศชาติที่มีคติสัญลักษณ์เกี่ยวพระโพธิสัตว์สิบชาติสุดท้ายก่อนจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า 1) เตมิยชาตก คติธรรม บำเพ็ญเนกขัมมบารมี คติสัญลักษณ์ "เมื่อมีประสงค์ในสิ่งใดก็สมควรมุ่งมั่นตั้งใจกระทำตามความมุ่งหมายนั้นอย่างหนักแน่นอดทนอย่างเพียรพยายามเป็นที่สุด และความพากเพียรอันเด็ดเดี่ยวแน่วแน้นนั้น ย่อมนำบุคคลนั้นไปสู่ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง 2) ชนกชาตก คติธรรม บำเพ็ญวิริยบารมี คติสัญลักษณ์ "เกิดเป็นคนควรมีความพากเพียรให้ถึงที่สุด เพื่อให้ถึงแก่สิ่งที่มุ่งหวัง เพียรสุดกำลังจนชีวิตหาไม่ก็จง

เพียร แล้วความสำเร็จจะมาเยือน 3) สุวรรณสามชาตก คติธรรม บำเพ็ญเมตตาบารมี คติสัญลักษณ์ "ว่าด้วยเรื่องของความมีเมตตาจิต ซึ่งจะทำให้ชีวิตสุขสงบได้โดยไร้ภัยอันตรายใดๆ ธรรมนั้นคือเกราะแก้วมิให้ถูกผู้ใดทำร้ายได้เป็นแน่แท้ 4) เนมิราชชาตก คติธรรม บำเพ็ญอธิฐานบารมี คติสัญลักษณ์ "การหมั่นรักษาความดีประพฤติดุขโดยตั้งใจ โดยมุ่งมั่น หากทำความดีแล้ว ย่อมได้ดี ประพฤติชั่วย่อมได้ผลชั่วตอบแทน นี่เป็นเรื่องที่สมควรยึดมั่นโดยแท้ 5) มโหสถชาตก คติธรรม บำเพ็ญปัญญาบารมี คติสัญลักษณ์ "ปัญญาอันล้ำเลิศนั้นย่อมทำคุณให้แก่บุคคล ยิ่งกว่ามีทรัพย์นับแสน แม้มีปัญหาดั่งปราชญ์ แต่ถ้าเป็นผู้รู้จักคิดให้รอบคอบก่อน ก็ย่อมเป็นผู้มีปัญญาและประพฤติดุขแล้ว 6) ภูริทัตชาตก คติธรรม บำเพ็ญศีลบารมี คติสัญลักษณ์ "ความโลภนั้นเป็นสิ่งชั่วร้ายเช่นเดียวกับการเนรคุณ แต่ความอดทนย่อมประเสริฐยิ่งนักแล้ว 7) จันทชาตก คติธรรม บำเพ็ญขันติบารมี คติสัญลักษณ์ "เรื่องอาฆาตจองเวรนั้น ย่อมให้ทุกข์กลับคืนแก่ตนในที่สุด และความเขลาหลงในทรัพย์และสุขของผู้อื่นก็ย่อมให้ผลร้ายแก่ตัวได้ไม่ช้าเช่นกัน 8) นารทชาตก คติธรรม บำเพ็ญอุเบกขาบารมี คติสัญลักษณ์ คติสัญลักษณ์ "สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ทำดีย่อมได้ดี ทำผิดบาปย่อมได้ชั่วช้าสามานย์เป็นผลตอบ และการคบมิตรสหายนั้นก็จะส่งผลดีเลวแก่ตัวบุคคลนั้นด้วย 9) วิฑูรชาตก คติธรรม บำเพ็ญสัจจบารมี คติสัญลักษณ์ "เหตุแห่งความพิบัติคือการพนัน และการมีเมตตาจิตย่อมส่งผลให้ได้รับเมตตาจิตตอบด้วยในที่สุด 10) เวสสันดรชาตก คติธรรม บำเพ็ญทานบารมี คติสัญลักษณ์ สอนให้คนเราเพียรประกอบคุณความดีโดยมิท้อถอย หากรู้จักสละทรัพย์บริจาคทานเนื่องนี้ก็จะเป็นที่สรรเสริญทั่วไป คนโลกคนจิต"

คติสัญลักษณ์จิตรกรรมไตรภูมิภาคสวรรค์

ไตรภูมิคติสัญลักษณ์บุญและบาปบอกจุดหมายในการแต่ง แล้วจึงกล่าวถึงภูมิทั้ง 3 คำว่า เตภูมิ หรือ ไตรภูมิ แปลว่า สามแดน คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ ทั้ง 3 ภูมิ แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ความไม่แน่นอนทั้งมนุษย์และสัตว์รวมทั้งสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ภูเขา แม่น้ำ แผ่นดิน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ความเปลี่ยนแปลงนี้กวีไทยเรียกว่า อนิจจังลักษณะ เตภูมิมีถาหมายถึงเรื่องราวของโลกทั้ง 3 ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ กามภูมิ คือ โลกของผู้ที่ยังติดอยู่ในกามกิเลส แบ่งออกเป็นดินแดน 2 ฝ่ายและแบ่งโลกย่อยๆ ได้ 11 แห่ง ได้แก่ สุกตภูมิ หรือดินแดนฝ่ายดีหรือฝ่ายเจริญ ประกอบด้วยโลกย่อยๆ รวม 7 แห่ง ได้แก่ มนุสสภูมิ หรือโลกมนุษย์ 1 แห่ง และสวรรค์ภูมิหรืออภิมหาจักรภูมิซึ่งหมายถึงสวรรค์ 6 ชั้น ได้แก่ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตตี อบายภูมิ หรือดินแดนฝ่ายไม่ดีหรือฝ่ายเสื่อม ประกอบด้วยโลกย่อยๆ 4 แห่ง ได้แก่ นรกภูมิ ตีรจนาภูมิ เปรตภูมิและอสุรกายภูมิ รูปภูมิ เป็นดินแดนของพรหมที่มีรูป มีทั้งสิ้น 16 ชั้น ผู้มาเกิดต้องบำเพ็ญสมาธิจนได้ญาณสมาบัติ พรหมในชั้นเหล่านี้ไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆทั้งสิ้น พรหมทั้ง 16 ชั้นนี้เรียกว่า โสฬสพรหม พรหม 5 ชั้นสูงสุดคือพรหมตั้งแต่ชั้นที่ 12 - 16 เป็นพรหมชั้นพิเศษที่เรียกว่าพรหมชั้นปัญจสุทธาวาส เป็นที่เกิดของพระอนาคามีคือ ผู้ที่จะไม่มาสู่กามภูมิอีกได้แก่ อวิหาภูมิ อดปปาภูมิ สุตัสสภูมิ และอนิฏฐาภูมิ อรูปภูมิ เป็นดินแดนของพรหมไม่มีรูป มีแต่จิตหรือวิญญาณ มี 4 ชั้น คติสัญลักษณ์จิตรกรรมนี้มุ่งสื่อความหมายการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

คติสัญลักษณ์จิตรกรรมพุทธประวัติ

จิตรกรรมคติสัญลักษณ์พุทธประวัติเป็นการแสดงถึงตั้งแต่พระพุทธเจ้าประสูติเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ณ สวนลุมพินีวันใต้ต้นสาละ มีพระนามเดิมว่า สิทธัตถะ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายา เมื่อพระองค์ประสูติพระองค์ทรงเจ้าชายสิทธัตถะทรงดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าว และมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระบาท พร้อมเปล่งพระวาจาว่า "เราเป็นเลิศที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา" แต่หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะประสูติกาลได้แล้ว 7 วัน พระนางสิริมหามายาก็สิ้นพระชนม์ เมื่อพระองค์มีอายุได้ 8 พรรษา พระองค์ได้เรียนจบทุกหลักสูตรในสำนักครุวิศวามิตร แล้วก็ทรงอยู่ในปราสาท 3ฤดูที่พระบิดาทรงสร้างไว้ให้ เมื่อพระองค์อายุได้ 16 พรรษาพระองค์ได้อภิเษกสมรสกับพระนางพิมพาจนเมื่อมีพระชนมายุ 29 พรรษา พระนางพิมพาได้ให้ประสูติพระราชโอรส มีพระนามว่า "ราहुล" ซึ่งหมายถึง "บ่วง" พระองค์ทรงเบื่อในปราสาทสามฤดูจึงชวนสารถีพาออกไปเที่ยวที่อุทยานและพระองค์ทรงได้พบกับเทวทูตทั้ง 4 คือเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช พระองค์จึงคิดว่านี้แหละคือธรรมชาติของโลก พระองค์จึงออกผนวชเพื่อหาทางพ้นทุกข์ พระองค์เริ่มการพ้นทุกข์จากการอดอาหาร กลั้นหายใจ กัดลิ้น แต่พระองค์ก็พบว่าไม่ใช่ทางดับทุกข์พระองค์จึงเลิกทำแล้วบำเพ็ญเพียรจนเห็นธรรม 4 หมวดหรืออริยสัจ4แล้วพระองค์จึงตรัสรู้แล้วแสดงธรรมเทศนาแก่นักบวช 5 คนคือ "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร"ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ที่พระองค์ก็ได้แสดงธรรมให้กับสาวกของพระองค์ และทรงปรินิพพานเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 รวมพระชนม์ 80 พรรษา และวันนี้ถือเป็นการเริ่มต้นของพุทธศักราช

การตกแต่งอาณาบริเวณ การจัดสวนเป็นศาสตร์และศิลป์ในการสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้พบเห็น คติสัญลักษณ์เกี่ยวกับบัว บัวสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา บัว ได้ถูกยกย่องให้เป็นราชินีแห่งดอกไม้ ด้วยความสวยงามที่ปรากฏประจักษ์แก่สายตาผู้พบเห็น เนื่องจากดอกที่ใหญ่ สีสดใสสดุดตาที่ชูอยู่พ้นน้ำ ใบมีขนาดใหญ่ พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสตรอง ทรงคำนึงว่าธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นี้ ลึกซึ้งมาก ยากที่สัตว์อื่นจะรู้ตาม จึงยังทรงมิได้รับคำทูลอาราธนาทีเดียว แต่ได้ทรงพิจารณาโดยพระญาณก่อนว่า เวไนยสัตว์ นั้นจำแนกเหล่าที่จะรองรับพระสัทธรรมได้เพียงใด จำนวนเท่าใด ทรงจำแนกด้วยพระญาณว่าเหล่าเวไนยสัตว์บุคคลที่จะรับพระสัทธรรมได้และไม่ได้มีอยู่ 4 จำพวก เปรียบได้ดังดอกบัวสี่เหล่า อันหมายถึง ปัญญา วาสนา บารมี และอุปนิสัย ที่สร้างสมมาแต่อดีตของบุคคล ซึ่งบัว 4 เหล่าอันดอกปทุมานั้นมีหลายหลากต่างชนิดกันไป เหมือนดังเหล่าเวไนยสัตว์ที่จะได้รู้ธรรมนั้นเช่นกัน ทั้งผู้มีกิเลสมาก ผู้มีกิเลสปานกลาง ผู้มีกิเลสน้อยเบาบาง ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า บุคคลที่เปรียบได้กับดอกบัวดอกที่ 1, 2, 3 นั้นสามารถให้อนุศาสน์แล้วสามารถบรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้เร็วช้าต่างก็ด้วยปัญญา วาสนา บารมี และอุปนิสัย ที่ต่างกัน ซึ่งจำแนกเป็น พุทธเวไนย สาวกเวไนย ธาตุเวไนย ตามลำดับ ส่วนบุคคลซึ่งเปรียบเป็นบัวประเภทที่ 4 ไม่สามารถบรรลุอะไรได้ในชาตินี้ ด้วยขาดซึ่งปัญญา แต่จะเป็นอุปนิสัย วาสนา บารมีต่อไปในภายภาคหน้า เมื่อทราบด้วยพระญาณดังนั้นแล้ว ด้วยพระกรุณาคุณ ทรงเล็งเห็นว่าโลกนี้ผู้ที่พอจะรู้ตาม

ได้ก็คงมีอยู่บ้าง เมื่อเล็งเห็นเหตุนี้ จึงตกลงพระทัยจะสอนธรรมให้แก่สัตว์ทั้งปวง จึงรับอารณาของ ท้าวสหัมบดีพรหม

ตอนที่ 3 แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของวัดป่าศรีคุณาราม ตำบล บ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานีด้านการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านคือ ด้านศิลปกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา สามารถพัฒนาได้ตามปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านปัจจัยจิตใจ วัดจะต้องพิจารณาความสำคัญในสิ่งต่อไปนี้ คือ สถานที่ตั้งและความสำคัญของวัดและแหล่งท่องเที่ยว งานศิลปวัฒนธรรม การจัดให้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรม ชุมชน เป็นที่พักผ่อนกายและเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน ภายใต้ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน ให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมและร่วมเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความสุขสนุกสนานตื่นเต้นในการเข้ามาสู่แหล่งท่องเที่ยว

2. ด้านปัจจัยประกอบ แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านจะต้องมีความดึงดูดใจอย่างน้อย 1 ด้าน ความดึงดูดใจในสิ่งแวดล้อมและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม ภูมิทัศน์ลักษณะ สิ่งแวดล้อม โดยรอบตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน นอกจากนั้นยังต้องมีปัจจัยกอบด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวและคำนึงถึงภัยธรรมชาติ การอำนวยความสะดวกของส่วนภาครัฐและหน่วยงานราชการ

3. ด้านปัจจัยสนับสนุน สิ่งสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ที่ควรคำนึงถึงได้แก่การดูแลนักท่องเที่ยวคอยให้การต้อนรับและแนะนำสถานที่ ควรมีที่พักและอาหารตามสมควรแก่ฐานะของวัด จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นห้องน้ำ เสื้อ หมอน เป็นต้น ควรมีการสื่อสารที่เข้าใจ ใช้ภาษาไทย มีสินค้าของที่ระลึกหรือสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวติดใจอยากมาอีก และที่สำคัญต้องมีการให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ให้กับวัดด้วย

4. ด้านปัจจัยโครงสร้าง ในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือมีการคมนาคมที่สะดวกปลอดภัย มีไฟฟ้าแสงสว่างที่พอเพียง มีบริการสาธารณะเช่น ตู้เอทีเอ็ม โทรศัพท์ ตลอดจนถึงที่พัก และที่สำคัญคือมีการกำจัดขยะมูลฝอย การจัดระเบียบผู้พักอาศัยในวัด การจัดสถานที่ และการดูแลความเรียบร้อยภายในวัด

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยเรื่อง คติสัญลักษณ์ในการตกแต่งพุทธสถานเพื่อส่งเสริมคุณค่า ภูมิวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัดป่าศรีคุณาราม ตำบลบ้านจืด อำเภอกู่แก้ว จังหวัดอุดรธานี สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ประวัติพัฒนาการการพุทธสถานท้องถิ่นวัดป่าศรีคุณาราม วัดป่าหรือวัดธรรมยุตมีบทบาทด้านการถือปฏิบัติด้านสมณะและวิปัสสนาสมัยแรกเริ่มไม่นิยมสร้างถาวรวัตถุสร้างเท่าที่จำเป็นแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกแห่ง วัดในตัวเมืองเช่นวัดสุปฏิหารามวรวิหารจังหวัดอุบลราชธานี เป็นสถานที่เก่าแก่มีการสร้างอุโบสถขนาดใหญ่และสิ่งก่อสร้างอย่างอื่นจำนวนมากนอกจากนี้ยังสร้างสำนักเรียนแผนกบาลีและสงฆ์เปิดทำการสอนแก่พระภิกษุสามเณรส่วนวัดโพธิสมภรณ์ จังหวัด

อุดรธานี มีลักษณะคล้ายกันและทั้งสองแห่งเป็นพระอารามหลวงเป็นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปพร้อมกันวัดป่าหลวงปู่มนั้ ฐริทัตโต สมัยที่ท่านยังมีชีวิตแนะนำให้พระผู้เป็นศิษย์ให้ธุดงค์เข้าวัดเป็นหลักจัดท่องเที่ยวไปตามป่าเขาไม่มีหลักแหล่งที่แน่นอนพิจารณาที่ใดสงบก็มักจะประจำหรือแนะนำให้พระพักปฏิบัติต่อเนื่องหากชาวบ้านเกิดศรัทธาในมนต์ให้อยู่ประจำจึงสร้างวัดที่ถาวรเมื่อใดถือข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัดก็จะไม่สร้างถาวรวัดถุมิเพียงเท่าที่จำเป็น กุฎิ หอฉัน แหล่งน้ำภายหลังจากหลวงปู่มนั้มรณภาพลงแล้วศิษยานุศิษย์ร่วมทั้งเชื้อพระวงศ์ผู้ศรัทธาในปฏิปทาของจึงได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานหอประวัติ อัฐิธาตุ อัฐบริวารเครื่องใช้ตามจัดแสดงให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ นับจากนั้นมาเมื่อพระเถระอาจารย์ฝ่ายวิปัสสนาพระธาตุเจดีย์ส่วนให้ออกแบบมาจากพระธาตุหลายสมัยต่อเนื่องมา สอดคล้องกับ สิทธิศักดิ์ จำปาแดง และคณะ. (2564) ผลการวิจัยพบว่า พระธาตุล้านช้างมีต้นแบบและคติความเชื่อมาจากพระธาตุพนมและอิทธิพลศิลปะใกล้เคียง องค์พระธาตุพนมมีพื้นฐานมาจากศิลปะและสถาปัตยกรรมของศาสนสถานในคติฮินดูต่อเนื่องมาจนถึงพุทธศาสนานิกายมหายานหรือยุคทวารวดี และในราวพุทธศตวรรษที่ 22 อาณาจักรล้านช้างได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยเฉพาะในทางพุทธศาสนา มีการปลูกสร้างทางสถาปัตยกรรมจำนวนมากโดยพระธาตุหลายแห่งซึ่งมีพระธาตุพนมเป็นต้นแบบต่อมามีการสร้างสรรคทางศิลปะที่หลากหลาย

2. คติสัญลักษณ์และองค์ประกอบในการประดับตกแต่งพุทธสถาน ที่พบทั้งหมดสัญลักษณ์เกิดจากรรณกรรม ทางวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ฮินดู ธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น โดยหลักคือเรื่องชาดกพุทธประวัติ สะท้อนพฤติกรรมของบุคคลกับความดีงามที่ควรประพฤติเพื่อจุดมุ่งหมายพระเจ้าสิบชาติ เป็นชาดกหรือเรื่องเล่าการนำเรื่องบารมีทั้ง 10 สื่อให้เห็นวิระอุตสาหะที่นำไปสู่ผู้ที่เกิดความเบื่อหน่ายในสังสารวัฏ บรรณา นพพาน เน้นสอนศาสนิกชนคติสัญลักษณ์ที่มาตั้งแต่สมัยโบราณปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาตลอด สอดคล้องกับ พระครูศรีปัญญาวิกรม (2563) รูปแบบสัญลักษณ์พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนามาโดยลำดับผ่านการเวลา และกรอบความเชื่อของยุคสมัย รูปแบบจึงถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยกระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของยุคสมัย เพื่อสนองความต้องการของคนในสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่ของความเคารพศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ การปกป้องคุ้มครอง ประทานโชคลาภ คุณค่าที่เกิดขึ้นจากสัญลักษณ์เหล่านี้ จึงมีหลากหลายมิติตามไปด้วย ด้วย ทำให้เห็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า พระพุทธศาสนาเมื่อเข้ามาสู่วิถีชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นย่อมถูกปรับเปลี่ยนเพื่อสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

พระพุทธศาสนาทำให้สังคมไทยเป็นปึกแผ่นเป็นส่วนหนึ่งของสร้างชาติไทยในระยะต่อมาพระพุทธศาสนาทำให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมในด้าน วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม เกิดความเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตเพราะหลักการในการพัฒนาด้านแนวทางของคนดีวิถีพุทธเกี่ยวข้องกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์สอดคล้องกับ พระครูศรีปัญญาวิกรม. (2558) การศึกษาสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยพบว่า มีการนำเสนอสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในสังคมอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์รวมถึงงานจิตรกรรม ประติมากรรม

สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมในแง่ของอิทธิพลพบว่า สัญลักษณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อการสัญลักษณ์ในสังคมไทยไม่มากนัก แต่กลับพบว่า พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้าง หรือการกำหนดสัญลักษณ์ใช้ในสังคมไทย และสัญลักษณ์เหล่านั้นก็มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ทำนองกลับกัน คติ ความเชื่อของสังคมไทย ก็มีอิทธิพลสำคัญต่อการกำหนดสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อรับใช้สังคม

การสอนธรรมะด้วยคติสัญลักษณ์ภาพถือเป็นกลวิธีอีกอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงธรรมะได้ง่าย เพราะทำให้เกิดการรับรู้ทางการมองเห็นสามารถจดจำไปประกอบความรู้ที่มีอยู่ โดยเฉพาะในยุคที่คนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ความเป็นปริศนาธรรมยังมีประโยชน์ในแง่ของงานศิลปะที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดจากรูปแบบนามธรรมแสดงออกมาให้กับผู้ดูสามารถใช้ทัศนคติและจิตวิญญาณได้อย่างอิสระ ณ จุดคติสัญลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนามักนำมาประกอบงานสถาปัตยกรรม พงษ์ ประดิษฐ์ธรรม (2560) กล่าวว่ารูปธรรมนามธรรม คือกระบวนการคิดที่ไม่ได้ก่อเกิดจากตัวตนเกิดมาจากการคิด และอารมณ์เข้าสัมผัส ประจุแต่งด้วยจิตก่อเกิดความรู้สึกรู้สึกที่เกิดขึ้นในงานสถาปัตยกรรมในอดีต และยังคงมีปรากฏเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานสถาปัตยกรรมไทยแบบประเพณี หรือ แบบร่วมสมัย ก็ยังคงปรากฏในรูปแบบของ คติความเชื่อ เชิงสัญลักษณ์ประเพณีและหลักศาสนา

คติสัญลักษณ์วัดศรีคุณารามเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ที่นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์กำเนิดของความหมาย ซึ่งการศึกษาแนวนี้จะไม่สนใจความล้มเหลวของการสื่อสาร และไม่เกี่ยวข้องกับการประสิทธิผลและความถูกต้องแต่เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม และความความเป็นจริง สัญลักษณ์ (Semiology) จึงเป็นเข้าไปรับรู้สื่อ เช่น รูปปั้น ภาพวาด ภาพถ่าย ตัวอักษร วรรณกรรม สัญลักษณ์ต่างๆ สอดคล้องกับ สัญลักษณ์แนวคิดของเพียร์ซ (C. Peirce) อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ (2552 : 46) กล่าวว่าไอคอน (Icon) เป็นสัญลักษณ์ที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับ วัตถุมากที่สุด เช่น ภาพถ่าย รูปปั้น รูปวาด โดยการถอดรหัสของ Icon เพียงแค่เห็นก็สามารถถอดความหมายถึงตัววัตถุได้ง่าย ส่วนซิมโบว์ (Symbol) เป็นสัญลักษณ์ที่ไม่มีมีความเกี่ยวพัน เชื้อโยงอันใดเลยระหว่างตัวสัญลักษณ์กับวัตถุจริง หากแต่ความหมายเกิดจากการตกลงร่วมกันในหมู่ผู้ใช้สัญลักษณ์เช่น ตัวอักษร หรือโลโก้ต่างๆ ที่สร้างขึ้น การถอดรหัสจึงจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ใช้สัญลักษณ์

ประติมากรรม เป็นทัศนศิลป์แขนงหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมในวัดป่าศรีคุณาราม ตั้งแต่พระพุทธรูป สัตว์ในเทพนิยาย รวมทั้งสัญลักษณ์ที่ปรากฏในตำนานพุทธศาสนาที่สร้างสรรค์รูปทรงที่มองเห็น มีลักษณะเป็นสามมิติมีความกว้าง ความยาว และความหนา หรือความสูงประติมากรรม คือ การปั้นซึ่งเป็นกรรมวิธีก่อขึ้น เพิ่มขึ้นและการแกะสลักอันเป็นกรรมวิธีการลด สกัด ตัด ประติมากรรม เป็นทัศนศิลป์แขนงหนึ่ง เพื่อผลงานทางศิลปะ ความงาม และความนึกคิดต่างๆ การสร้างประติมากรรมได้ใช้เทคนิค การปั้น การแกะสลัก การหล่อ และการประกอบขึ้นรูป สอดคล้องกับ วันชัย พลเมืองดี (2549 : 68) การสร้างประติมากรรมได้ใช้เทคนิค 1) งาน

ประติมากรรมการปั้น (Casting) 2) งานประติมากรรมการแกะสลัก (Caving) 3) งานประติมากรรม การหล่อ (Molding) 4) งานประติมากรรมการประกอบขึ้นรูป (Construction)

คติสัญลักษณ์ที่ประดับตกแต่งศาสนสถานเกี่ยวข้องกับการรับรู้คุณค่าความงาม ความประณีต และเรื่องราวทางศาสนา ความเชื่อประเพณีท้องถิ่นตลอดจนการประดับตกแต่งอาณาบริเวณด้วยไม้ ดอกไม้ประดับ ผู้ชมรับรู้จากการมองเห็นโดยตรง คุณค่าที่รับรู้ คือ รูปทรง และเรื่องราวที่เกิดจาก ทัศนธาตุ ได้แก่ เส้น สีแสงเงา พื้นผิว ความกลมกลืน ซึ่งเป็นส่วนประกอบของความงามทัศนศิลป์ นั้นเอง การที่มนุษย์เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง หรือรับรู้คุณค่าของสิ่งที่มีงาม ความประณีต และเรื่องราว ต่างๆ ถือว่าได้รับสุนทรียภาพของสิ่งนั้นแล้ว สอดคล้องกับ ทวีเกียรติ ไชยยังยศ. (2528 : 3) สุนทรียภาพ เป็นความรู้สึกจากการรับรู้ที่บริสุทธิ์ในห้วงเวลาหนึ่งได้กลายเป็น ขอบข่ายนักปรัชญาชื่อ เอมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ชาวเยอรมันที่กล่าวว่า "บางครั้งเราก็มีความรู้สึกมีความสุข เพื่อความสุขเท่านั้น" แปลความหมายได้ว่าเป็นความรู้สึกพอใจในอารมณ์ โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ จอห์น ฮอสเปอร์ (John Hospers) ที่ว่า สุนทรียภาพ "เป็นลักษณะ ของประสบการณ์ที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ" นั่นก็หมายความว่า เมื่อเรามีสุนทรียภาพกับดอกกุหลาบ เพราะเราเห็นความงามของมัน ดอกกุหลาบที่เบ่งบานอยู่กับต้นทำให้เราพอใจ เพลิดเพลิน ปีติ ปราโมทย์ มีความสุข

3. วัดในปัจจุบันหลายแห่งส่วนหนึ่ง ถูกกระตุ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ โดยเฉพาะมีนโยบายทางการท่องเที่ยวเกิดขึ้นกับการผสมผสานระหว่างหน่วยรัฐและท้องถิ่นรวมทั้ง สำนักงานพระพุทธศาสนาส่วนกลางและระดับจังหวัด นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับเครือข่ายระดับ ชุมชนผู้ที่มีจิตศรัทธาเจ้าอาวาสเมื่อถูกกระตุ้นจากประเด็นดังกล่าวแล้ว วัดตามมติหลายแห่งจึงทำ บริเวณวัดคล้ายกันแต่สิ่งที่พบใหม่วัดป่าสายธรรมยุตจะแบ่งเขตเป็นสัดส่วนคือ เขตสังฆาวาสบริเวณ กฎปฏิบัติของพระสงฆ์ เขตพุทธาวาสบริเวณที่มีสิ่งก่อสร้างที่เป็นวิหาร อุโบสถ พระธาตุ รูปเคารพ เขต ฆราวาสบริเวณที่ประชาชนได้รับประโยชน์ ห้องน้ำ ลานจอดรถ สถานที่พักผ่อน สวนไม้ประดับ สำหรับวัดศรีคุณารามเป็นการจัดสวนรอบองค์พระธาตุส่วนอื่นๆ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัดมี บทบาททั้งการศึกษาธรรมะแหล่งพักผ่อนหย่อนใจสิ่งส่งเสริมให้วัดได้รับประโยชน์ทั้งเครือข่ายเป็น การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการมีส่วนร่วมของสังคม สอดคล้องกับ รัฐทิตยา หิรัญยาด (2544 : 15) กล่าวว่า การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมทั้งการเดินทางเพื่อชมวิถีชีวิต เทศกาลงานประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนใน ท้องถิ่นต่าง ๆ สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลง ศิลปะวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว และความสอดคล้องกับ กรณีย์ ฌโนมกุล (2548 : 9) ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางพุทธศาสนา และรวมถึงการมา ท่องเที่ยวในงานประเพณีหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนาเป็นงานอดิเรกนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรม ทำบุญตามวัด ใช้บ้านเป็นสถานที่พักผ่อน ศึกษาธรรมะด้วยการอ่านหนังสือธรรมะ ความคิดว่า ตนเองเป็นคนรักสงบ เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้จิตใจสงบความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำบุญ บริจาคทานเพื่อช่วยเหลือสังคม

เอกสารอ้างอิง (Reference)

- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2529). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิชัย แข่งขัน. (2539). หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: เอ. พี. กราฟิเคิลไซน์การพิมพ์.
- พระมหาชัยนาท อรรถบุตร. (2542). แรงจูงใจในการเข้าวัดของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ : กรณีศึกษาวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- รลิกา อังกูร และคณะ. (2544). การศึกษาความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมานุชีวิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง. (2544). “อุทยานการศึกษาในวัด,” ใน คน ต้นไม้ และสายน้ำ. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). แอ่งอารยธรรมอีสาน: แฉหลักฐานโบราณคดีพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พงษ์ ประดิษฐ์ธรรม. (2560). การศึกษาความหมายเชิงนามธรรมในงานสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: ปริญญาสาขาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค. คณะนิเทศศาสตร์. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์.
- วันชัย พลเมืองดี. (2549). พุทธศิลป์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.
- ทวีเกียรติ ไชยงยศ. (2538). สุนทรียะทางทัศนศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- รัฐทิทยา หิรัณยหาด. (2544). แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กรณีย์ ถนอมกุล. (2547). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.